

3 DOORSTROOMFINALITEIT

Info over de vakfiche

Geldig van 1 januari 2026 tot en met 31 december 2026. Je gebruikt deze vakfiche voor deze studierichting in de **3^e graad domeingebonden doorstroomfinaliteit** -:

- welzijnswetenschappen

Waarom leer je dit vak?

Het vak sociale en gedragswetenschappen is onmisbaar in de richting welzijnswetenschappen. Je leert niet alleen hoe mensen zich ontwikkelen en hoe ze denken, maar ook hoe ze functioneren in verschillende sociale contexten. Dit vak geeft je de tools om de wereld om je heen beter te begrijpen, en biedt een stevige basis voor verdere studies in psychologie, sociologie of andere mensgerichte wetenschappen.

Tijdens dit vak leer je analyseren hoe ons gedrag wordt gevormd door invloeden van binnenuit (zoals persoonlijkheid en opvoeding) en van buitenaf (zoals cultuur en maatschappij). Je ontwikkelt inzicht in waarom mensen zich gedragen zoals ze doen en welke sociale structuren daarbij een rol spelen. Dit inzicht helpt je om situaties beter te doorgronden en te reflecteren op de wereld om je heen.

De leerdoelen sluiten nauw aan bij jouw interesse in menselijke interacties en maatschappelijke thema's. Je zal theorieën leren gebruiken om gedrag en sociale processen te verklaren en verbanden te leggen tussen individuele keuzes en grotere maatschappelijke invloeden.

Hoe gebruik je deze vakfiche?

Een vakfiche bevat alle informatie die je nodig hebt om te studeren en om je examen met succes af te leggen. We geven je dus niet alleen de leerstof maar ook uitleg over hoe het examen verloopt, wat je moet meebrengen, hoe we je examen beoordelen en welk cursusmateriaal je kan gebruiken om je voor te bereiden.

In het hoofdstuk *Wat moet je leren?* gebruiken we altijd dezelfde symbolen, zodat duidelijk is voor jou wat je moet kennen en kunnen op het examen.

Leerdoel

Bij elk hoofdstuk krijg je eerst een korte beschrijving van het leerdoel: een algemene omschrijving van de competenties die je moet verwerven.

Dit moet je **kunnen**

Hier vind je wat meer in detail terug wat je moet kunnen aan de hand van de leerstof die je gestudeerd hebt. Je bereidt je voor op het examen vanuit concrete problemen en situaties.

Extra info

Soms geven we extra info of verwijzen we naar een vorig hoofdstuk.

Bijlage

Bij deze vakfiche horen 1 of meerdere bijlagen. Je vindt ze op het einde van de vakfiche. Je krijgt deze bijlage **niet** op het examen.

Wat moet je leren?

Gedragswetenschappen

Ontwikkelingspsychologie

Je analyseert de ontwikkelingspsychologische domeinen binnen verschillende levensloofasen aan de hand van ontwikkelingspsychologische theorieën.

Basisbegrippen

Je legt uit dat **ontwikkeling** een combinatie is van groeien, rijpen en leren.

Je vergelijkt groeien, rijpen en leren in een gegeven voorbeeld en legt het verschil uit.

Je legt het verband uit tussen groeien, rijpen, leren en nature versus nurture.

Je herkent en benoemt de verschillende **levensloofasen** in een gegeven voorbeeld.

De levensloofasen zijn:

- prenatale fase
- babytijd
- peutertijd
- vroege kindertijd: kleutertijd

- midden kindertijd: lagere schoolkindfase
- adolescentie
- vroege volwassenheid
- midden volwassenheid
- late volwassenheid

Je herkent en benoemt de verschillende **ontwikkelingsdomeinen** per levensfase.

Je legt de wisselwerking tussen de verschillende ontwikkelingsdomeinen per levenslooppfase uit.

Je vergelijkt verschillende levenslooppfasen met elkaar binnen één ontwikkelingsdomein.

De ontwikkelingsdomeinen zijn:

- fysieke ontwikkeling
- cognitieve ontwikkeling
- morele ontwikkeling
- socio-emotionele ontwikkeling
- persoonlijkheidsontwikkeling

Basisvragen

Je herkent en benoemt de **basisvragen** in de ontwikkelingspsychologie in een gegeven voorbeeld.

Je onderscheidt continuïteit en discontinuïteit en legt uit in welke mate deze een rol spelen in een gegeven voorbeeld.

Je onderscheidt nature, nurture en zelfbepaling en legt uit in welke mate deze een rol spelen in een gegeven voorbeeld.

Je onderscheidt culture en universele factoren en legt uit in welke mate deze een rol spelen in een gegeven voorbeeld.

De basisvragen zijn:

- Verloopt de ontwikkeling eerder continue of eerder discontinue?
- Wat is de rol van genetische factoren, omgevingsfactoren en zelfbepaling in de ontwikkeling?
- Is ontwikkeling cultureel bepaald of universeel?

Benaderingen

Biologische benadering

Je legt uit wat de **biologische benadering** van ontwikkeling is.

Je herkent en benoemt de belangrijkste **vertegenwoordigers** en **kenmerken** van de biologische benadering.

Je legt uit waarom de evolutionaire psychologie, de rijpingstheorie en de epigenetica tot de biologische benadering behoren.

Je vergelijkt evolutionaire psychologie, rijpingstheorie en epigenetica aan de hand van de drie **basisvragen** in de ontwikkelingspsychologie.

Tot de biologische benadering behoren:

- evolutionaire psychologie: Charles Darwin
- rijpingstheorie: Arnold Gesell
- epigenetica: Conrad Waddington

Psychodynamische benadering

Je legt uit wat de **psychodynamische benadering** van ontwikkeling is.

Je herkent en benoemt de belangrijkste **vertegenwoordigers** en **kenmerken** van de psychodynamische benadering.

Je legt uit waarom de psychoanalyse en de psychosociale ontwikkelingstheorie tot de psychodynamische benadering behoren.

Je bespreekt de psychoanalyse en de psychosociale ontwikkelingstheorie aan de hand van de drie **basisvragen** in de ontwikkelingspsychologie.

Tot de psychodynamische benadering behoren:

- de psychoanalyse: Sigmund Freud
  - 5 fasen in de ontwikkeling
  - erogene lichaamszone
  - fixatie
- de psychosociale ontwikkelingstheorie: Erik Erikson
  - 8 fasen in de ontwikkeling
  - crisis
  - positieve pool
  - negatieve pool

Behavioristische benadering

Je legt uit wat de **behavioristische benadering** van ontwikkeling is.

Je herkent en benoemt de belangrijkste **vertegenwoordigers** en **kenmerken** van de behavioristische benadering.

Je legt uit waarom klassieke conditionering en operante conditionering tot de behavioristische benadering behoren.

Je bespreekt klassieke conditionering en operante conditionering aan de hand van de drie **basisvragen** in de ontwikkelingspsychologie.

Tot de behavioristische benadering behoren:

- klassieke conditionering: Ivan Pavlov, John B. Watson
  - S-R-schema

- ongeconditioneerde stimulus
- ongeconditioneerde reflex
- neutrale stimulus
- geconditioneerde stimulus
- geconditioneerde reflex
- het experiment van Pavlov
- Little Albert-experiment
- operante conditionering: B.F. Skinner
  - S-R-C-schema
  - Skinner-box
  - bekrachtiging: positief – negatief
  - straf: positief – negatief

Cognitieve benadering

Je legt uit wat de **cognitieve benadering** van ontwikkeling is.

Je herkent en benoemt de belangrijkste **vertegenwoordigers** en **kenmerken** van de cognitieve benadering.

Je legt uit waarom de sociaal-cognitieve leertheorie een voorloper is van de cognitieve benadering.

Je legt uit waarom de theorie van cognitieve ontwikkeling en de informatieverwerkingstheorie tot de cognitieve benadering behoren.

Je bespreekt de sociaal-cognitieve leertheorie, de theorie van cognitieve ontwikkeling en de informatieverwerkingstheorie aan de hand van de drie **basisvragen** in de ontwikkelingspsychologie.

Tot de cognitieve benadering behoren:

- sociaal-cognitieve leertheorie: Albert Bandura
  - modelleren
  - imitatieleren
  - Bobo doll experiment
- theorie van cognitieve ontwikkeling: Jean Piaget
  - sensomotorisch stadium
  - pre-operationeel stadium
  - concreet-operationeel stadium
  - formeel-operationeel stadium
- informatieverwerkingstheorie:
  - sensorisch geheugen
  - kortetermijngeheugen
  - langetermijngeheugen
    - expliciet geheugen: episodisch en semantisch geheugen
    - impliciet geheugen: procedureel geheugen

Humanistische benadering

Je legt uit wat de **humanistische benadering** van ontwikkeling is.

Je herkent en benoemt de belangrijkste **vertegenwoordigers** en **kenmerken** van de humanistische benadering.

Je legt uit waarom de motivatietheorie en de client centered therapy tot de humanistische benadering behoren.

Je bespreekt motivatietheorie en de client centered therapy aan de hand van de drie **basisvragen** in de ontwikkelingspsychologie.

Tot de humanistische benadering behoren:

- motivatietheorie: Abraham Maslow
- client centered therapy: Carl Rogers

Systemische benadering

Je legt uit wat de **systemische benadering** van ontwikkeling is.

Je herkent en benoemt de belangrijkste **vertegenwoordigers** en **kenmerken** van de systemische benadering.

Je legt uit waarom het bio-ecologisch model en de sociaal-culturele theorie tot de systemische benadering behoren.

Je bespreekt het bio-ecologisch model en de sociaal-culturele theorie aan de hand van de drie **basisvragen** in de ontwikkelingspsychologie.

Tot de systemische benadering behoren:

- bio-ecologisch model: Urie Bronfenbrenner
  - microsysteem
  - mesosysteem
  - exosysteem
  - macrosysteem
  - chronosysteem
  - directe interacties
  - indirecte interacties
  - structurele kenmerken van de omgeving
- sociaal-culturele theorie: Lev Vygotsky
  - comfortzone
  - angstzone
  - zone van de naaste ontwikkeling
  - groeizone
  - scaffolding
  - interiorisatieproces

Je analyseert ontwikkelingsdomeinen binnen levensloopfasen aan de hand van ontwikkelingspsychologische theorieën.

- Je legt uit hoe gedrag, beslissingen, ... verklaard kunnen worden aan de hand van ontwikkelingspsychologische theorieën.
- Je vergelijkt twee gegeven benaderingen en je benoemt de gelijkenissen en de verschillen.
- Je analyseert de invloed van culturele factoren op ontwikkelingsdomeinen uit aan de hand van aangereikte bronnen.
- Je analyseert de mate van continuïteit en discontinuïteit in de ontwikkeling aan de hand van aangereikte bronnen.
- Je analyseert de wederzijdse beïnvloeding van nature, nurture en zelfbepaling op ontwikkelingsdomeinen aan de hand van aangereikte bronnen.
- Je benoemt gelijkenissen en verschillen tussen onderzoeken over de ontwikkelingsdomeinen op basis van aangereikte bronnen.

Sociale psychologie

Je analyseert sociaal gedrag aan de hand van sociaalpsychologische theorieën.

Basisbegrippen

Je herkent en benoemt **vormen van sociaal gedrag** in een gegeven voorbeeld.

Je legt uit waarom gedrag pro sociaal of antisociaal is.

De vormen van sociaal gedrag zijn:

- pro sociaal gedrag:
  - delen
  - helpen
  - samenwerken
- antisociaal gedrag:
  - agressie
  - liegen en bedriegen
  - ongepast groepsgedrag
  - pesten
  - regels overtreden
  - vandalisme

Sociale cognitie

Je legt uit wat **sociale cognitie** is.

Je herkent en benoemt de mentale processen die deel uit maken van sociale cognitie.

De mentale processen zijn:

- attitude
- attributie
- cognitieve dissonantie

Je legt uit wat een **attitude** is.

Je legt het verband tussen attitude en gedrag uit.

Je legt uit wat een **causale attributie** is.

Je legt het verband uit tussen attributies en gedrag.

Je legt aan de hand van **attributietheorieën** uit hoe mensen verklaringen maken voor hun eigen gedrag en dat anderen.

Attributietheorieën zijn:

- attributietheorie: Fritz Heider:
  - interne / dispositionele attributie
  - externe / situationele attributie
  - fundamentele attributiefout
- attributietheorie van motivatie en emoties: Bernard Weiner
  - locus van controle
  - stabiliteit
  - controleerbaarheid
- theorie van impliciete overtuigingen: Carol Dweck
  - fixed mindset
  - growth mindset

Je legt uit wat **cognitieve consonantie en dissonantie** is volgens Leon Festinger.

Je legt het verband uit tussen cognitieve dissonantie en gedrag.

Je legt uit op welke manieren je cognitieve dissonantie kan verminderen.

Je legt uit hoe cognitieve dissonantie een rol speelt in het dagelijkse leven.

De manieren om cognitieve dissonantie te verminderen zijn:

- attitude veranderen
- gedrag veranderen
- cognitie toevoegen

Cognitieve dissonantie speelt een rol in het dagelijks leven:

- dissonantiereductie na het maken van een keuze
- dissonantiereductie na het instemmen met een verzoek
- dissonantiereductie na het leveren van inspanningen

Groepsprocessen

Je herkent en benoemt de fasen in **groepsvorming** volgens de theorie van Tuckman.

Je legt uit in welke fase van groepsvorming een groep zich bevindt.

Je legt uit hoe individuen zich gedragen en beïnvloed worden in een groepssituatie.

De fasen in groepsvorming zijn:

- oriëntatiefase: forming
- machtsfase: storming
- normeringsfase: norming
- prestatiefase: performing
- afscheidsfase: adjourning

Je legt hoe individuen beïnvloed worden door **groepsprocessen**.

Je legt uit welke invloed het groepslidmaatschap heeft op het gedrag van een individu.

Je legt uit hoe de prestaties van het individu beïnvloed worden door sociale facilitatie, sociale belemmering en social loafing.

Je legt de invloed en de risico's van groepsdenken uit op de aard en kwaliteit van de besluitvorming.

Groepsprocessen zijn:

- groepslidmaatschap
  - ingroup
  - outgroup
- sociale facilitatie
- social loafing: sociaal parasiteren
- sociale belemmering
- groepsdenken

Sociale beïnvloeding

Je legt **sociale beïnvloeding** als een continuüm van niveaus van sociale druk uit.

Je herkent en benoemt de verschillende reacties op sociale beïnvloeding in een gegeven voorbeeld.

Je legt uit hoe sociale beïnvloeding het gedrag van een individu stuurt.

De verschillende reacties op sociale beïnvloeding zijn:

- toegeven aan sociale beïnvloeding:
  - conformisme
  - inwilliging
  - gehoorzaamheid
- weerstand bieden aan sociale beïnvloeding:
  - onafhankelijkheid
  - assertiviteit
  - trotseren

Je gebruikt de begrippen sociale druk en sociale beïnvloeding om **conformisme** te omschrijven.

Je legt het verschil uit tussen informatief en normatief conformisme.

Je herkent en benoemt factoren, die de mate van bereidheid van individuen om te conformeren, beïnvloeden.

Je legt uit wat het verband is tussen sociale druk, groepsnormen en individueel gedrag. Je baseert je hiervoor op sociaalpsychologische theorieën over conformisme.

Sociaalpsychologische theorieën over conformisme zijn:

- het experiment van Muzafer Sherif
- het experiment van Solomon Asch
- het omstandereffect: John Darley & Bibb Latané

Je gebruikt de begrippen sociale druk en sociale beïnvloeding om **inwilliging** te omschrijven.

Je legt het verschil uit tussen conformisme en inwilliging.

Je herkent en benoemt **beïnvloedingstechnieken** in een gegeven voorbeeld.

Je legt uit hoe beïnvloedingstechnieken worden toegepast om gedrag te beïnvloeden.

Je legt uit waarom beïnvloedingstechnieken effectief zijn om gedrag te beïnvloeden.

Beïnvloedingstechnieken zijn:

- voet-tussen-de-deur-techniek
- deur-in-het-gezicht-techniek
- zodra-de-bal-aan-het-rollen-is-techniek
- dat-is-nog-niet-alles-techniek

Je gebruikt de begrippen sociale druk en sociale beïnvloeding om **gehoorzaamheid** te omschrijven.

Je legt het verschil uit tussen conformisme, inwilliging en gehoorzaamheid.

Je herkent en benoemt factoren, die de mate van bereidheid van individuen om te gehoorzamen aan autoriteitsfiguren, beïnvloeden. Je baseert je hier op sociaalpsychologische theorieën over gehoorzaamheid.

Sociaalpsychologische theorieën over gehoorzaamheid zijn:

- het experiment van Stanley Milgram
- het Stanford gevangenisexperiment: Philip Zimbardo

Je analyseert sociaal gedrag aan de hand van sociaalpsychologische theorieën:

- Je beoordeelt gedrag als pro sociaal of antisociaal.
- Je legt uit aan de hand van een attributietheorie hoe mensen verklaringen maken voor eigen gedrag en dat van anderen.
- Je legt uit aan de hand van de cognitieve dissonantietheorie hoe spanning ervaren wordt en verminderd kan worden.
- Je legt uit hoe individuen zich gedragen en beïnvloed worden aan de hand van de fasen in de groepsvorming.
- Je legt uit hoe individuen zich gedragen en beïnvloed worden aan de hand van groepsprocessen.
- Je legt uit hoe sociale druk en groepsnormen individueel gedrag beïnvloeden.
- Je herkent en benoemt factoren, die de mate van bereidheid van individuen om te conformeren, beïnvloeden.
- Je legt uit op welke manier beïnvloedingstechnieken worden toegepast om gedrag te beïnvloeden.
- Je legt uit welke factoren de mate van bereidheid van individuen om te gehoorzamen aan autoriteitsfiguren beïnvloeden.

Persoonlijkheidspsychologie

Je analyseert persoonlijkheid aan de hand van persoonlijkheidstheorieën.

Basisbegrippen

Je legt uit wat **persoonlijkheid** is.

Je herkent en benoemt de verschillende elementen van persoonlijkheid in een gegeven voorbeeld.

Je legt de invloed van culturele factoren op de vorming van persoonlijkheid uit.

De elementen van persoonlijkheid zijn:

- karakter
- motivatie
- temperament
- trekken of disposities
- zelfbeeld

Benaderingen

Biologische benadering

Je legt uit wat de **biologische benadering** van persoonlijkheid is.

Je herkent en benoemt de belangrijkste **vertegenwoordigers** en **kenmerken** van de biologische benadering.

Je legt het verband uit tussen biologie en persoonlijkheid aan de hand van de reinforcement sensitivity theory en de biologische theorie van persoonlijkheid.

Je analyseert de persoonlijkheid van een individu aan de hand van een biologische benadering.

Tot de biologische benadering behoren:

- Reinforcement sensitivity theory: Jeffrey Gray
  - Behavioral Inhibition System
  - Behavioral Activation System
- biologische theorie van persoonlijkheid: Hans Eysenck
  - introversie – extraversie
  - arousal

Psychodynamische benadering

Je legt uit wat de **psychodynamische benadering** van persoonlijkheid is.

Je herkent en benoemt de belangrijkste begrippen uit de psychoanalyse in een gegeven voorbeeld.

Je legt het verband uit tussen bewustzijnsniveaus en de persoonlijkheidsstructuur volgens Freud.

Je legt uit hoe deze begrippen de vorming en ontwikkeling van persoonlijkheid beïnvloeden.

Je analyseert de persoonlijkheid van een individu aan de hand van de psychoanalyse.

De belangrijkste begrippen van de psychoanalyse zijn:

- bewustzijnsniveaus:
  - onbewuste: verdringing
  - onder- of voorbewuste
  - bewuste
- persoonlijkheidsstructuur:
  - Es of Id
    - eros: seks- of levensdrift
    - thanatos: agressie- of doodsdrijf
    - lustprincipe
    - fixatie
  - Ich of Ego
    - realiteitsprincipe
  - Über-ich of Superego
    - moraliteitsprincipe

Cognitieve benadering

Je legt uit wat de **cognitieve benadering** van persoonlijkheid is.

Je herkent en benoemt de belangrijkste **vertegenwoordigers** en **kenmerken** van de cognitieve benadering.

Je herkent en benoemt **wederzijds determinisme** en **zelfeffectiviteit** volgens Albert Bandura in een gegeven voorbeeld.

Je legt uit wat wederzijds determinisme is en hoe dit een rol speelt bij de vorming en ontwikkeling van persoonlijkheid.

Je legt uit wat zelfeffectiviteit is en hoe dit kan leiden tot een selffulfilling prophecy.

Je legt uit hoe de **locus of control** het gedrag van mensen beïnvloedt.

Je legt uit hoe de locus of control de vorming en ontwikkeling van persoonlijkheid beïnvloedt.

Je analyseert de persoonlijkheid van een individu aan de hand van een cognitieve benadering.

Tot de cognitieve benadering horen:

- sociaal-cognitieve leertheorie: Albert Bandura
  - wederzijds determinisme
    - cognities en eigenschappen van het individu
    - omgeving van het individu
    - gedrag van het individu
  - zelfeffectiviteit
- locus of control theory: Julian Rotter
  - interne locus of control
  - externe locus of control

Humanistische benadering

Je legt uit wat de **humanistische benadering** van persoonlijkheid is.

Je herkent en benoemt de belangrijkste **vertegenwoordigers** en **kenmerken** van de humanistische benadering.

Je legt uit hoe **motivatie** de vorming en ontwikkeling van de persoonlijkheid beïnvloedt.

Je legt uit hoe het fenomenale veld, het zelf en zelfactualisatie de vorming en ontwikkeling van persoonlijkheid beïnvloeden.

Je analyseert de persoonlijkheid van een individu aan de hand van een humanistische benadering.

Tot de humanistische benadering behoren:

- motivatietheorie: Abraham Maslow
  - behoeftepiramide
  - zelfactualisatie
- client-centered therapy: Carl Rogers
  - fenomenale veld

- het zelf: actuele en ideale zelf
- zelfactualisatie
- congruentie versus incongruentie

Trektheoretische benadering

Je legt uit wat de **trektheoretische benadering** van persoonlijkheid is.

Je herkent en benoemt de belangrijkste **vertegenwoordigers** en **kenmerken** van de trektheoretische benadering.

Je legt uit hoe de trekken bijdragen tot de vorming en ontwikkeling van de persoonlijkheid.

Je analyseert de persoonlijkheid van een individu aan de hand van een trektheoretische benadering.

Tot de trektheoretische benadering behoren:

- Gordon Allport: grondlegger
  - cardinale trekken
  - centrale trekken
  - secundaire trekken
- Hans Eysenck: PEN-model
  - psychoticisme
  - extraversie
  - neuroticisme
- Costa en McCrea: Big Five
  - Openness to experience: openheid voor ervaringen
  - Conscientiousness: zorgvuldigheid
  - Extraversion: extraversie
  - Agreeableness: vriendelijkheid
  - Neuroticism: emotionele stabiliteit versus neuroticisme
- Kibeom Lee en Michael Ashton: HEXACO-model
  - Honesty-Humility: integriteit
  - Emotionality: emotionaliteit
  - eXtraversion: extraversie
  - Agreeableness: vriendelijkheid
  - Conscientiousness: zorgvuldigheid
  - Openness to experience: openheid voor ervaringen

Je analyseert persoonlijkheid aan de hand van persoonlijkheidstheorieën:

- Je legt uit hoe elementen van persoonlijkheid verklaard kunnen worden aan de hand van persoonlijkheidstheorieën.
- Je legt uit hoe elementen van persoonlijkheid de vorming en ontwikkeling van persoonlijkheid beïnvloeden. Je baseert je hiervoor op persoonlijkheidstheorieën.
- Je legt uit hoe de vorming en ontwikkeling van persoonlijkheid beïnvloed wordt door culturele factoren op basis van aangereikte bronnen over cross-cultureel onderzoek.

Pedagogiek

Je analyseert opvoedingssituaties aan de hand van pedagogische modellen.

Basisbegrippen

Je omschrijft opvoeding als een **transactioneel proces**.

Je legt de invloed van verschillende actoren betrokken bij de opvoeding uit in een gegeven voorbeeld.

De actoren zijn:

- kind
- opvoeder(s)
- omgeving

Je omschrijft de drie **opvoedingsmilieus**.

Je onderscheidt de verschillende opvoedingsmilieus in een gegeven voorbeeld.

Je legt de invloed van primair, secundair en tertiair opvoedingsmilieu uit in een gegeven voorbeeld.

Je legt de samenhang tussen de verschillende opvoedingsmilieus uit.

De opvoedingsmilieus zijn:

- primair opvoedingsmilieu
- secundair opvoedingsmilieu
- tertiair opvoedingsmilieu

Je legt het begrip **opvoedingsdimensies** uit.

Je legt uit dat opvoedingsstijlen bestaan uit een combinatie van opvoedingsdimensies.

Je herkent en benoemt de drie opvoedingsdimensies in een gegeven voorbeeld.

De opvoedingsdimensies zijn:

- responsiviteit
- gedragsmatige controle
- psychologische controle

Je legt het begrip **opvoedingsstijl** uit.

Je herkent en benoemt de verschillende opvoedingsstijlen in een gegeven voorbeeld.

Je legt uit op welke manier ouders zich gedragen binnen een bepaalde opvoedingsstijl.

Je legt uit op welke manier kinderen zich kunnen gedragen binnen een bepaalde opvoedingsstijl.

Je beschrijft de invloed van een opvoedingsstijl op de ontwikkeling.

De opvoedingsstijlen zijn:

- autoritair
- democratisch-autoritatief
- permissief of toegeeflijk
- onverschillig of laissez-faire

Je omschrijft het begrip **opvoedingsmiddelen**.

Je onderscheidt de verschillende opvoedingsmiddelen in een gegeven voorbeeld.

Je selecteert het meest geschikte opvoedingsmiddel in een gegeven situatie.

Je legt uit waarom je een bepaald opvoedingsmiddel gebruikt in een gegeven voorbeeld.

Opvoedingsmiddelen zijn:

- aanmoedigen/stimuleren
- afleiden
- belonen en straffen
- gewoontevorming
- informatieoverdracht
- regels en grenzen stellen

Pedagogische visies

Je legt het begrip **pedagogische visie** uit.

Je herkent en benoemt de belangrijkste **uitgangspunten** van de historische en hedendaagse pedagogische visies in een gegeven voorbeeld.

Je vergelijkt historische pedagogische visies met hedendaagse visies en benoemt de gelijkenissen en de verschillen.

Je legt uit waarom historische pedagogische visies een **invloed** hebben op de huidige pedagogiek.

Historische pedagogische visies zijn:

- de leer van Confucius
- de leer van Plato
- Abu Hamid ibn Muhammad Al-Ghazali
- Jean-Jacques Rousseau

Hedendaagse pedagogische visies zijn:

- behoefteondersteunende opvoeding
- nieuwe autoriteit

Beïnvloedende factoren

Je omschrijft opvoeding als een **multifactorieel proces**.

Je omschrijft de begrippen **risico- en beschermende factoren in de opvoeding**.

Je legt uit dat deze beïnvloedende factoren op verschillende niveaus een rol kunnen spelen in de opvoeding.

Je herkent en benoemt de beïnvloedende factoren in een gegeven voorbeeld.

Je legt het verband uit tussen beïnvloedende factoren en de opvoedingsmilieus.

De verschillende niveaus zijn:

- microniveau
- mesoniveau
- macroniveau

Pedagogische modellen

Je benoemt de grondlegger van de **pedagogische modellen**.

Je somt de hoofdkenmerken van de pedagogische modellen op.

Je vergelijkt de pedagogische modellen met elkaar en benoemt de gelijkenissen en verschillen.

Je analyseert opvoedingssituaties aan de hand van pedagogische modellen, met aandacht voor beschermende en risicofactoren op de verschillende niveaus.

Pedagogische modellen zijn:

- het bio-ecologisch model: Urie Bronfenbrenner
  - microsysteem
  - mesosysteem
  - exosysteem
  - macrosysteem
  - chronosysteem
  - directe interacties
  - indirecte interacties

- structurele kenmerken van de omgeving
- het balansmodel: Bakker et al.
  - draaglast
  - draagkracht
  - risicofactoren:
    - microsysteem: kind-, ouder- en gezinsfactoren
    - mesosysteem: sociale (gezins)factoren, sociale (buurt)factoren
    - macrosysteem: sociaaleconomische gezinsfactoren, culturele factoren, maatschappelijke factoren

Je analyseert opvoedingssituaties aan de hand van pedagogische modellen:

- Je legt de invloed uit van de verschillende actoren betrokken bij de opvoeding.
- Je legt de invloed uit van het primair, secundair en tertiair opvoedingsmilieu.
- Je legt de invloed uit van de opvoedingsstijl en de gebruikte opvoedingsmiddelen.
- Je legt de invloed uit van risico- en beschermende factoren op verschillende niveaus.

Opvoeden in bijzondere contexten

Je analyseert opvoedingssituaties in bijzondere contexten aan de hand van orthopedagogische modellen.

Je legt uit wat **opvoedingssituaties in bijzondere contexten** zijn.

Je herkent en benoemt bijzondere contexten in een gegeven voorbeeld.

Je legt de invloed van bijzondere contexten uit op het kind, de opvoeders en de omgeving.

Bijzondere contexten zijn:

- handicap
  - fysieke handicap
  - zintuiglijke handicap
  - verstandelijke handicap
  - meervoudige handicap
  - ontwikkelingsstoornissen
    - ADHD
    - ASS
- leerstoornissen:
  - dyslexie
  - dyscalculie

- verontrustende opvoedingssituaties (VOS)
- maatschappelijke kwetsbaarheid: kansarmoede

Je benoemt de grondlegger van de **orthopedagogische modellen**.

Je somt de hoofdkenmerken van de orthopedagogische modellen op.

Je vergelijkt de orthopedagogische modellen met elkaar en je benoemt de gelijkenissen en verschillen.

Je analyseert opvoedingssituaties in bijzondere contexten aan de hand van orthopedagogische modellen, met aandacht voor beschermende en risicofactoren op de verschillende niveaus.

Orthopedagogische modellen zijn:

- kwaliteit van bestaan: Schalock & Verdugo
  - onafhankelijkheid:
    - persoonlijke ontwikkeling
    - zelfbepaling
  - sociale participatie:
    - interpersoonlijke relaties
    - sociale inclusie
    - rechten
  - welbevinden:
    - emotioneel welbevinden
    - fysiek welbevinden
    - materieel welbevinden
- het viervariabelenmodel: Jacobus E. Rink
  - K-variabele: kind
  - O-variabele: opvoeder
  - Sc-variabele: situationele context
  - St-variabele: situatietypes
  - activiteiten
  - regels of sociale verwachtingen
  - sfeer

Je analyseert opvoedingssituaties in bijzondere contexten aan de hand van orthopedagogische modellen:

- Je legt de invloed uit van de verschillende actoren betrokken bij de opvoeding.
- Je legt de invloed uit van het primair, secundair en tertiair opvoedingsmilieu.
- Je legt de invloed uit van risico- en beschermende factoren op micro-, meso- en macroniveau.

Communicatieve vaardigheden

Je hanteert een interpersoonlijk communicatiekader in een gesprekscontext waarbij je een empathische basishouding toont en je verplaatst in het perspectief van anderen.

Communicatiekaders

Basisbegrippen

Je legt uit wat **communicatie** is.

Je legt het verschil uit tussen verbale en non-verbale communicatie.

Je legt uit wat de effecten zijn van non-verbaal gedrag.

Je herkent en benoemt verbale en non-verbale communicatie in een gegeven voorbeeld.

Je legt uit waarom lichaamstaal zo belangrijk is in communicatie met anderen.

Je legt uit wat een **empathische basishouding** is.

Je herkent en benoemt de aspecten van een empathische basishouding in een gegeven voorbeeld.

Je past een empathische basishouding toe in een gegeven voorbeeld.

Een empathische basishouding bestaat uit:

- actief luisteren
- inlevingsvermogen
- open houding
- echtheid
- respect
- emotionele beschikbaarheid

Je legt uit wat een **persoonlijk referentiekader** is.

Je legt uit hoe een persoonlijk referentiekader interacties met anderen beïnvloedt.

Je legt uit wat een **interpersoonlijk communicatiekader** is.

Je past een interpersoonlijk communicatiekader toe in een gegeven voorbeeld.

Interpersoonlijke communicatiekaders zijn:

- verbindend communiceren: Marshall B. Rosenberg
- geen-verliesmethode: Thomas Gordon
- geweldloze communicatie

Verbindend communiceren

Je legt uit wat **verbindend communiceren** is.

Je legt uit wat het verschil is tussen verbindend communiceren en alledaagse gesprekken.

Je legt uit wanneer dit interpersoonlijk communicatiekader het best gebruikt kan worden.

Je legt uit wat de voordelen zijn van verbindend communiceren.

Je formuleert een verbindende boodschap in een gegeven voorbeeld.

Verbindend communiceren bestaat uit:

- waarneming: Beschrijf de situatie zonder oordeel of evaluatie.
- gevoel: Druk uit wat je voelt over de situatie.
- behoefte: Benoem welke behoeften er achter je gevoelens liggen.
- verzoek: Stel een duidelijk verzoek om je behoeften te vervullen, zonder eisen te stellen.

Geen-verliesmethode

Je legt uit wat de **geen-verliesmethode** is.

Je legt uit wanneer dit interpersoonlijk communicatiekader het best gebruikt kan worden.

Je past de stappen van de geen-verliesmethode toe in een gegeven voorbeeld.

De stappen van de geen-verliesmethode zijn:

- Maak de ander duidelijk wat jouw behoeften zijn met een ik-boodschap.
- Probeer via actief luisteren te achterhalen wat de behoeften zijn van de ander.
- Bedenk samen allerlei oplossingen.
- Bekijk wat de voor- en nadelen zijn van elke oplossing.
- Maak een keuze uit alle genoemde oplossingen.
- Probeer de gekozen oplossing uit.
- Ga na of het conflict echt opgelost is.

Geweldloze communicatie

Je legt uit wat **geweldloze communicatie** is.

Je legt uit wat het doel is van geweldloze communicatie.

Je legt uit wat de voordelen zijn van geweldloze communicatie.

Je legt uit wat de kenmerken van geweldloze communicatie zijn.

De kenmerken zijn:

- direct
- doeltreffend
- emotioneel
- empathisch
- respectvol

Je formuleert een geweldloze boodschap in een gegeven situatie.

Een geweldloze boodschap bestaat uit:

- waarneming: waarnemen zonder oordeel
- gevoel: uiting geven aan je gevoelens
- behoefte: communiceren van behoeften
- verzoek: doen van een wens of een verzoek

Gesprekstechnieken

Actief luisteren

Je legt uit wat **actief luisteren** is.

Je legt uit wat het verschil is tussen oppervlakkig, inhoudelijk en actief luisteren.

Je beoordeelt of iemand actief luistert in een gegeven voorbeeld.

Je past de **LSD-methode** toe om actief te luisteren in een gegeven voorbeeld.

De LSD-methode is:

- luisteren
  - non-verbaal actief luisteren:
    - actieve lichaamshouding
    - oogcontact
    - gelaatsuitdrukking
  - verbaal actief luisteren:
    - kleine aanmoedigingen
    - stiltes
- samenvatten
  - papegaaien
  - parafraseren
  - reflecteren
- doorvragen
  - open vragen
  - gesloten vragen

Ik-boodschap

Je legt uit wat een **ik-boodschap** is.

Je formuleert een ik-boodschap in een gegeven situatie.

Een ik-boodschap bestaat uit:

- Je beschrijft het gedrag dat je ziet.
- Je beschrijft het gevolg van dat gedrag.

- Je beschrijft het gevoel dat het gedrag bij jou oproept.
- Je beschrijft een alternatief voor gewenst gedrag.

Feedback geven en ontvangen

Je legt uit wat **feedback** is.

Je maakt een onderscheid tussen verbale en non-verbale feedback en tussen positieve en negatieve feedback.

Je geeft tips om **feedback** te **geven**.

Je formuleert een effectieve feedback in een gegeven situatie aan de hand van het **4G-model**.

Je beoordeelt of feedback op een effectieve manier gegeven werd op basis van het 4G-model.

Het 4G-model bestaat uit:

- Beschrijf het gedrag dat je ziet.
- Beschrijf het gevoel dat het bij jou oproept.
- Beschrijf het gevolg van dit gedrag.
- Beschrijf alternatieven en het gewenste gedrag.

Je geeft tips om **feedback** te **ontvangen**.

Je beoordeelt of feedback op een correcte manier ontvangen werd.

Je gebruikt interpersoonlijke communicatiekaders in een fictieve gesprekscontext.

- Je toont een empathische basishouding.
- Je verplaatst je in het perspectief van anderen.
- Je gebruikt de meest geschikte gesprekstechniek in een gegeven voorbeeld.

Sociale wetenschappen

Je analyseert kenmerken in hedendaagse samenlevingen aan de hand van sociaalwetenschappelijke theorieën.

Socialisatie

Je legt de sociologische **begrippen** uit.

Je herkent en benoemt ze in een gegeven voorbeeld.

De sociologische begrippen zijn:

- sociale positie
- sociale rol

- sociale status
- macht

Je legt de verschillende **vormen van socialisatie** uit.
Je herkent en benoemt ze in een gegeven voorbeeld.
De drie vormen zijn:

- primaire socialisatie
- secundaire socialisatie
- tertiaire socialisatie

Je herkent en benoemt de verschillende **visies over socialisatie**.
De grondleggers en hun visies zijn:

- Emile Durkheim: invloed van instituties op het vormen van het individu
- George Herbert Mead: symbolisch interactionisme
- Talcott Parsons: functionalisme
- Robert K. Merton: bijdrage aan de referentiegroepentheorie

Je analyseert casussen op basis van deze inzichten over socialisatie:

- Je vergelijkt visies over socialisatie en je benoemt de gelijkenissen en de verschillen.
- Je legt verbanden tussen visies over socialisatie en onderzoeken op basis van aangereikte bronnen.

Sociale stratificatie

Je legt het begrip **sociale stratificatie** uit.
Je herkent en benoemt sociale stratificatie in een gegeven voorbeeld.

Je legt verschillende **stratificatiesystemen** uit.
Je plaatst ze in ruimte en tijd en je benoemt de gelijkenissen en de verschillen.
De verschillende systemen zijn:

- slavenmaatschappij
- kastenmaatschappij
- standenmaatschappij
- klassenmaatschappij

Je herkent en benoemt verschillende **sociologische verklaringsmodellen voor sociale stratificatie** in de klassenmaatschappij.

Sociologische verklaringsmodellen zijn:

- conflictsociologische perspectief:
  - verklaringsmodel van Marx (19de eeuw)
  - verklaringsmodel van Weber (begin 20ste eeuw)
  - verklaringsmodel van Dahrendorf (20ste eeuw)
  - verklaringsmodel van Bourdieu (20ste eeuw)
- functionalistisch perspectief
  - verklaringsmodel van Davis en Moore (20ste eeuw)

Je legt uit hoe sociale stratificatie gebeurt **in de huidige maatschappij** aan de hand van:

- EGP-klassenindeling van Goldthorpe
- het belang van de sociaal-economische status

Je analyseert casussen op basis van de visies over sociale stratificatie in de huidige maatschappij:

- Je vergelijkt sociologische verklaringsmodellen over sociale stratificatie en je benoemt de gelijkenissen en de verschillen.
- Je vergelijkt onderzoek op basis van de oorsprong, de mechanismen en de gevolgen van sociale stratificatie.
- Je legt verbanden tussen visies over socialisatie en onderzoeken op basis van aangereikte bronnen.

Sociale mobiliteit

Je legt het begrip **sociale mobiliteit** uit.

Je legt de verschillende **soorten sociale mobiliteit** uit.

De soorten zijn:

- horizontale mobiliteit
- verticale mobiliteit
- intragenerationele mobiliteit
- intergenerationele mobiliteit

Je herkent en benoemt **factoren** toe die de mate van sociale mobiliteit beïnvloeden.

De beïnvloedende factoren zijn:

- beroep
- inkomen, rijkdom of bezit
- kennis
- afkomst
- leeftijd
- gender
- handicap
- huwelijk, echtscheiding
- migratiegeschiedenis

Je analyseert nieuwe casussen op basis van deze visies over sociale gelijkheid en sociale mobiliteit.

- Je onderzoekt de relatie tussen onderwijs en sociale ongelijkheid.
- Je herkent, beoordeelt en geeft zelf argumenten voor of tegen meritocratie.
- Je legt verbanden tussen een lagere sociale positie en sociale uitsluiting.
- Je legt het Matheüseffect uit.

Mediatisering

Je legt het begrip **mediatisering** uit in de verschillende maatschappelijke velden.

Je herkent en benoemt de verschillende **functies van massamedia** toe voor het individu in actuele voorbeelden.

De functies voor het individu zijn:

- informatieve functie
- educatieve functie
- ontspannende functie
- persuasieve functie
- commerciële functie
- mengvormen: infotainment en edutainment

Je herkent en benoemt de verschillende **functies van massamedia** toe voor de samenleving in actuele voorbeelden.

Je omschrijft het begrip **media als vierde macht**.

De functies voor de samenleving zijn:

- politieke functie
  - informerende functie

- woordvoerder – of spreekbuisfunctie
- onderzoeksfunctie
- commentaarfunctie
- controlerende of waakhondfunctie
- cultuuroverdrachtfunctie
- vrijetijdsfunctie
- sociale functie

Je legt de **invloed en de macht** van de massamedia uit aan de hand van **theorieën** uit de communicatiewetenschappen.

De theorieën en hun grondleggers zijn:

- injectienaaldtheorie
- functionalistische mediatheorie: Lasswell, Lazarsfeld, Merton & Wright
- agendasettingtheorie: McCombs & Shaw
- cultivatietheorie: Gerbner
- mediatiseringstheorie: Stig Hjarvard

Je legt de rol van de media in de **beeldvorming** uit.

Je herkent en benoemt de mechanismen die een rol spelen bij beeldvorming.

De mechanismen zijn:

- stereotypering en sociale categorisering in de media
- selectieproces en selectiecriteria
- framing
- priming

Je legt de begrippen **vrijheid van meningsuiting en persvrijheid** uit.

Je legt de beperkingen van deze vrijheden uit aan de hand van actuele voorbeelden.

Je legt uit waarom deze begrippen thuishoren in een democratie.

Je legt uit dat er in de wereld verschillen zijn in vrijheid van meningsuiting en persvrijheid.

Je analyseert mediaberichten. Je herkent en benoemt de functies en de mechanismen die gebruikt worden in de beeldvorming.

Je analyseert de mediatisering in de politiek. Je legt uit dat media en sociale media een belangrijke rol spelen in de politieke communicatie op basis van aangereikte bronnen.

- Het individu maakt gebruik van media om zich politiek te informeren.
- Politici gebruiken media om hun kiezers te bereiken.

Je analyseert het spanningsveld tussen persvrijheid, vrijemeningsuiting en privacy in een gegeven voorbeeld.

Actuele maatschappelijke vraagstukken

Je reflecteert vanuit verschillende perspectieven over maatschappelijke vraagstukken aan de hand van aangereikte bronnen met inbegrip van wetenschappelijk onderbouwde literatuur.

Je genereert creatieve ideeën om een actueel maatschappelijk vraagstuk op te lossen.

Je bespreekt de uitvoerbaarheid van een oplossing aan de hand van aangereikte criteria.

Je reflecteert over **actuele maatschappelijke vraagstukken** vanuit verschillende invalshoeken.

Je beschrijft een actueel maatschappelijk vraagstuk.

Je legt uit wat mogelijke oorzaken kunnen zijn.

Je bedenkt een mogelijke oplossing.

Je evalueert de uitvoerbaarheid aan de hand van aangereikte criteria.

Je gebruikt hiervoor het schema met redeneeractiviteiten. ([zie bijlage](#))

Maatschappelijke thema's zijn:

- mobiliteit
- migratie
- kansenongelijkheid
- klimaat
- diversiteit
- media
- onderwijs
- privacy
- samenlevingsvormen
- arbeid
- individualisering
- rationalisering

Onderzoekscyclus

Je onderzoekt een actueel maatschappelijk vraagstuk aan de hand van aangereikt bronnenmateriaal. Je maakt keuzes bij stappen van het onderzoeksplan aan de hand van aangereikte criteria.

Alle leerinhouden van het onderdeel sociale wetenschappen van deze vakfiche kunnen verwerkt zijn in dit deel van het examen.

De fasen van een onderzoekscyclus zijn:

- Oriënteren:
  - Welke onderzoeksvraag past bij het onderzoek?
  - Welke hypothese kan bij dit onderzoek horen?
- Voorbereiden:
  - Welke gegevens of bronnen heb je nodig om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden?
  - Welke onderzoeksmethode ga je gebruiken?
  - Stel een onderzoeksplan of stappenplan op.
- Uitvoeren:
  - Je verzamelt gegevens.
  - Je analyseert de gegevens.
- Rapporteren:
  - Wat is het resultaat van het onderzoek?
  - Wat kan je besluiten?
  - Reflecteer over het verloop van je onderzoek.

Je voert een onderzoek uit over 1 van deze maatschappelijke vraagstukken:

- mobiliteit
- migratie
- kansenongelijkheid
- klimaat
- diversiteit
- media

- onderwijs
- privacy
- samenlevingsvormen
- arbeid
- individualisering
- rationalisering

Oriënteren: welke onderzoeksvraag of hypothese hoort bij het onderzoek?

Je kiest een gepaste onderzoeksvraag of hypothese op basis van de inhoud en uit de opgave én de gegeven criteria.

De criteria zijn:

De onderzoeksvraag is ...	dit wil zeggen
open	De onderzoeksvraag is een open vraag.
enkelvoudig	De onderzoeksvraag gaat over 1 onderwerp, 1 probleem dat wordt onderzocht.
objectief	De onderzoeksvraag geeft geen blijk van een overtuiging of mening.
haalbaar	De onderzoeksvraag gaat over een uitvoerbaar onderzoek ervan uitgaande dat voldoende tijd en middelen beschikbaar zijn.
onderzoekbaar	De onderzoeksvraag is geen opzoekvraag en niet direct oplosbaar.
relevant	De onderzoeksvraag beantwoorden draagt bij aan bestaande kennis over het onderwerp.

Deze criteria krijg je ook tijdens het examen.

Voorbereiden:

- Je stelt een concreet onderzoeksplan op.
- Je noteert 3 soorten informatiebronnen die je kan gebruiken om je onderzoeksvraag en/of hypothesen te kunnen beantwoorden.
- Je krijgt verschillende bronnen en je evalueert de betrouwbaarheid van de bronnen.
- Je krijg op het examen een onderzoeksvraag en enkele onderzoeksmethodes. Je evalueert of deze methodes efficiënt zijn voor jouw onderzoek. Je vermeldt of het gaat om deskresearch, fieldresearch, kwalitatief of kwantitatief onderzoek.

- Je krijgt op het examen een onderzoeksvraag en je stelt twee relevante onderzoeksmethodes voor.

Uitvoeren:

- Je stelt interview- of enquêtevragen op.
- Je selecteert bruikbare vragen uit een aangereikte set vragen.
- Je vult een observatieschema aan.
- Je selecteert het meest geschikte observatieschema op basis van jouw onderzoeksvraag.
- Je selecteert bruikbare data uit een aangereikte dataset.
- Je krijgt op het examen data en je moet deze verwerken in een duidelijke en leesbare tabel of grafiek.
- Je krijgt op het examen data en je moet deze verwerken in een duidelijke en samenhangende tekst.

Rapporteren:

- Je krijgt op het examen een onderzoeksvraag met deelvragen, een korte beschrijving van het onderzoek en onderzoeksresultaten. Je schrijft een conclusie bij dit onderzoek.
- Je krijgt op het examen een onderzoeksvraag met deelvragen, een korte beschrijving van het onderzoek en onderzoeksresultaten. Je krijgt verschillende conclusies. Je kiest de conclusie die het meest volledig is of die het meest aansluit bij de verzamelde gegevens. Je verantwoordt je keuze.
- Je krijgt op het examen een volledig uitgewerkt onderzoek en evalueert welke elementen beter hadden gekund.
- Je krijgt op het examen een onderzoek met een onverwacht resultaat. Je noteert de elementen die een invloed kunnen hebben gehad.

Informatie over het examen

Zo ziet het examen eruit

Je legt het examen af in het examencentrum in Brussel. Het examen duurt 150 minuten.

Er zijn verschillende vraagtypes: invulvragen, sleepvragen, dropdownvragen, meerkeuzevragen ... Elk vraagtype heeft een eigen instructiezin, die aangeeft wat je precies moet doen.

Bij de meeste opdrachten horen prenten, foto's, stukjes tekst ... Wat je met deze bronnen moet doen, staat duidelijk aangegeven in de opdracht.

Tijdens het examen mag je gebruik maken van spellingscontrole, een eenvoudig woordenboek, digitale rekenapps en geopunt. We raden je aan om thuis te oefenen met deze hulpmiddelen. Je vindt op de website ook een oefenexamen waarmee je de verschillende vraagtypes kan inoefenen. Uiteraard is dit geen echt examen: de bedoeling is dat je de techniek van de digitale vraagtypes in de vingers krijgt. Alle info om je voor te bereiden vind je op onze website:
www.vlaanderen.be/examencommissie-secundair-onderwijs/voorbereiding.

Dit neem je mee

Je identiteitskaart of een geldig alternatief. In het examenreglement vind je wat geldige alternatieven zijn.

Je laat al je persoonlijke spullen achter in een locker in de onthaalruimte.

Als je een gsm/smartphone of smartwatch, maar ook cursusmateriaal of samenvattingen bij hebt in de examenruimte beschouwen we dit als examenfraude.

Dit krijg je van ons

Je krijgt van ons het materiaal dat je nodig hebt om je examen te maken:

- een balpen en kladpapier
- een hoofdtelefoon

In je examen zitten links naar de websites die je mag gebruiken tijdens je examen, zoals het digitale woordenboek en de spellingscontrole.

Zo verloopt het examen

Je meldt je aan bij de balie met je identiteitskaart of een geldig alternatief.

In het examenlokaal zelf mag je geen persoonlijke spullen bij je hebben. Na je aanmelding aan het onthaal berg je daarom je jas, je tas of rugzak én je gsm op in een locker.

Je leest de instructies op de examencomputer en tikt de code van de examensticker in om je examen te starten.

Als je klaar bent, sluit je je examen af met de knop beëindigen. Dat kan ten vroegste 15 minuten na de start van het examen. Geef je kladblad af aan de toezichter.

Zo beoordelen wij je examen

Er is geen giscorrectie.

onderdeel	gewicht
gedragswetenschappen	65%
sociale wetenschappen	25%
onderzoekscyclus	10%

Met deze leermaterialen kan je studeren

De Examencommissie maakt geen cursussen en stelt geen boeken ter beschikking. Je kan studiemateriaal kopen in een (online) boekhandel of ontlenen en raadplegen in een bibliotheek. De bibliotheken van de lerarenopleiding aan de universiteit of de hogeschool bieden heel wat leermiddelen aan.

We hebben voor jou een selectie gemaakt van interessante boeken, websites en ander materiaal. Uiteraard mag je ook ander studiemateriaal gebruiken.

Let op! Mogelijk is bepaald studiemateriaal niet langer verkrijgbaar of zijn de meest recente werken nog niet opgenomen. Ook websites veranderen soms van naam of worden aangepast. Als je niet op de juiste website terechtkomt, kan je die proberen te vinden via een goede zoekmachine.

Leerboeken en methodes

Methode	Uitgeverij	Gegevens
Agora 5 (sociale en gedragswetenschappen) Leerwerkboek	Van In	978-94-647-0049-7
Agora 6 (sociale en gedragswetenschappen) Leerwerkboek	Van In	978-94-651-4066-7
Antropia 5 Sociale en gedragswetenschappen Activerend leerboek	Plantyn	978-90-497-0602-9
Antropia 6 Sociale en gedragswetenschappen WW Activerend leerboek	Plantyn	978-90-497-0732-3

Bijlage

Deze bijlage krijg je **niet** op het examen. De bijlage helpt je met de voorbereiding.

Schema redeneeractiviteiten

	Redeneeractiviteit	Wat doe je?
1	Beschrijven van een maatschappelijk probleem	Je kan de context van het probleem beschrijven. Voor wie is het een probleem, waarom is het een probleem en waar speelt het probleem zich af en de ontstaansgeschiedenis. Je gebruikt in je beschrijving verschillende invalshoeken: economisch, sociaal, cultureel, politiek, juridisch. Je vergelijkt standpunten over het maatschappelijk probleem en je kan die linken aan de invalshoeken.
2	Verklaren van een maatschappelijk probleem	Je kan meerdere oorzaken voor het probleem inbrengen. Je kan oorzaken categoriseren, afhankelijk van de invalshoek.
3	Genereren van creatieve ideeën	Je genereert ideeën door middel van ideegeneratietechnieken en ideeselectietechnieken.
4	Evalueren van oplossingen voor een maatschappelijk probleem	Je kan oplossingen herkennen en hierbij verschillende perspectieven onderscheiden. Je kan ongewenste gevolgen van de voorgestelde aanpak benoemen en afleiden. Je beoordeelt de uitvoerbaarheid van een oplossing aan de hand van de aangereikte criteria tijd, middelen, ethische principes en duurzaamheidsprincipes.

	Wat heb je nodig bij elke stap	Wat doe je?
2	Redeneren met bewijs	Je kan meerdere bronnen bij het beschrijven van het maatschappelijk probleem inzetten en vergelijken. Je houdt rekening met de criteria van betrouwbare en valide data en bronnen. Je kan data uit wetenschappelijk onderzoek gebruiken en vergelijken om uitspraken over oorzaken en uitspraken over oplossingen te onderbouwen.